

materiały z badań

STANISŁAWA SOKOŁOWSKA, PAWEŁ SZWIEC¹

POSTRZEGANIE POLITYKI ROLNEJ PROWADZONEJ W POLSCE W KONTEKŚCIE WPR UNII EUROPEJSKIEJ PRZEZ KIEROWNIKÓW INDYWIDUALNYCH GOSPODARSTW ROLNYCH²

Abstrakt. W artykule zaprezentowano opinie rolników zamieszkujących teren województwa opolskiego, dotyczące wybranych aspektów prowadzonej w Polsce polityki rolnej. Scharakteryzowano również niektóre zagadnienia związane ze wspólną polityką rolną. Uwagę poświęcono jej ewolucji, przyszłości i obecnemu charakterowi, uwzględniając przy tym sytuację polskich rolników.

Słowa kluczowe: wspólna polityka rolna, krajowa polityka rolna, instytucje

CELE, PRZEDMIOT I METODY BADANIA

Los rolnika gospodarującego w Polsce w znacznym stopniu uzależniony jest od charakteru prowadzonej w naszym państwie polityki rolnej. Ten zaś, po włączeniu Polski w struktury Unii Europejskiej, wyznaczają przede wszystkim cechy wspólnej polityki rolnej (WPR). Od momentu zainicjowania WPR poddawana była zmianom – zarówno w zakresie celów, jak i wykorzystywanych instrumentów. Wprowadzane modyfikacje miały stanowić skuteczną odpowiedź na wiele negatywnych skutków wywołanych dotychczas prowadzoną polityką, do których należały m.in.: nadprodukcja, wysokie koszty budżetowe, nieuzasad-

---

¹ Autorzy są pracownikami naukowymi Uniwersytetu Opolskiego (e-mail: ssokolowska@uni.opole.pl; szwiec1@go2.pl).

² Praca ta została wykonana w ramach projektu *Endogenne i egzogenne warunki trwałego rozwoju towarowych gospodarstw rolnych regionu opolskiego*, który został zrealizowany w ramach grantu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego numer NN 114322634. Badania w ramach projektu prowadzono w latach 2008–2010.

niony podział korzyści z prowadzonej polityki między małe i duże gospodarstwa rolne, niekorzystny wpływ na światowe rynki rolne [Adamowicz 2005, s. 20, 2008, s. 49], obniżająca się jakość żywności [Grzelak 2007, s. 208].

W reformie Fischlera z 2003 roku nastąpiła znaczna modyfikacja rynkowo-cenowego filaru WPR. Dokonało się to w wyniku dążeń do oddzielenia wielkości płatności bezpośrednich od wielkości produkcji. Wzmocnieniu uległ także drugi filar WPR, zorientowany na rozwój obszarów wiejskich. Wprowadzone w ramach tej reformy instrumenty stały się fundamentem dla Nowych Regulacji Rozwoju Wsi na lata 2007–2013. W tym okresie polityka rolna finansowana była ze środków pochodzących z dwu nowych funduszy rolnych, powołanych w miejsce Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej. Zostały one ustanowione na podstawie rozporządzenia Rady (WE) nr 1290/2005 z dnia 21 czerwca 2005 roku w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej. Są to: Europejski Fundusz Rolniczy Gwarancji (EFRG) oraz Europejski Fundusz Rolniczy Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW). Polska jest krajem członkowskim, który w latach 2007–2013 otrzyma największe wsparcie z tego funduszu – ponad 13 mld euro. Razem ze środkami krajowymi na realizację tych celów w ramach polskiego programu rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich (PROW-2013) będzie przeznaczonych ponad 17 mld euro [Rowiński 2008, s. 23].

Aktualny model WPR będzie funkcjonował do 2013 roku. W latach następnych prawdopodobnie nastąpią zmiany. Wskazuje na to dotychczasowy kierunek ewolucji polityki rolnej UE, a także wyniki zainicjowanego w listopadzie 2007 roku tzw. przeglądu zdrowotnego WPR. W ramach średniookresowej oceny funkcjonowania WPR Komisja Europejska zaproponowała wiele zmian w charakterze jej funkcjonowania. Wśród nich znalazły się: uproszczenie systemu wsparcia bezpośredniego, oddzielenie płatności bezpośrednich od produkcji, uznanie zasady wzajemnej zależności za kluczowy element WPR, ograniczenie odłogowania, rozwój produkcji środków energetycznych przy zachowaniu priorytetowego znaczenia wytwarzania środków spożywczych i paszowych oraz zwiększenie środków na środowiskowe formy zarządzania obszarami, wodą i ekosystemem w „zielonych” regionach/korytarzach Europy [Sokołowska i Bisaga 2008, s. 62–63].

Zmiany w dotychczasowym modelu WPR będą prawdopodobnie inicjowane przez decydentów państw największych płatników netto do budżetu UE, którzy coraz częściej wyrażają niezadowolenie z jej charakteru. Opowiadają się za obciążeniem przynajmniej częścią finansowania WPR krajów członkowskich, a nawet za jej likwidacją. Zwraca się uwagę na bardzo wysokie koszty prowadzenia WPR – ponoszone nie tylko z budżetu UE, ale również przez konsumentów zamieszkałych w państwach członkowskich. Szacunki OECD z 2002 roku wskazują, że wydają oni dodatkowo na żywność z powodu znacznie wyższych cen wspólnotowych od cen światowych około 57 mld euro rocznie [Piskorz 2004, s. 77]. Wspólna polityka rolna spotyka się również z krytyką na płaszczyźnie międzynarodowych stosunków handlowych. Przedstawiciele USA [Fijałkowski 2005, s. 33], Australii, Nowej Zelandii i Kanady uważają, że stanowi narzędzie protekcjonizmu i pozostaje w sprzeczności z innymi kierunkami polityki UE

[Smoliński 2007, s. 147]. Silne głosy krytyczne płyną także od decydentów państw zacofanych i rozwijających się oraz od przedstawicieli różnego rodzaju organizacji społecznych, którzy domagają się obniżenia, a nawet zlikwidowania barier wejścia dla produktów rolnych na rynki państw UE [Świerkocki 2007, s. 364].

Trudno dzisiaj trafnie przewidzieć charakter zmian, jakim poddana zostanie WPR. Jedno nie ulega natomiast wątpliwości – ich wprowadzenie odczują polscy rolnicy. Czy będą to zmiany na lepsze dla tej grupy zawodowej, zależy będzie od dwóch czynników – charakteru samych zmian oraz sposobu postrzegania przez rolników dotychczas prowadzonej polityki rolnej. Właśnie ta druga kwestia jest przedmiotem zainteresowania w prezentowanym artykule. Przedstawiono w nim bowiem efekty próby uzyskania odpowiedzi na pytanie, jak rolnicy oceniają wybrane aspekty prowadzonej w naszym kraju polityki rolnej po wstąpieniu Polski w struktury UE. Informacje wykorzystane na potrzeby prezentowanego artykułu, obecne już zresztą w dyskursie naukowym³, zostały zgromadzone w ramach większego projektu badawczego nad zmianami w produktywności rolnictwa indywidualnego Opolszczyzny. Pozyskano je od kierowników 150 gospodarstw rolnych, działających w gminach: Głogówek, Olszanka, Skarżymierz, Lubrza oraz Kietrz. Próba została dobrana w sposób celowy. Przy wyborze gospodarstw do badań przyjęto następujące założenia:

- obszar gospodarstw powinien przekraczać 10 ha użytków rolnych, z których można uzyskać liczącą się produkcją towarową,
- praca w gospodarstwie stanowi główne źródło utrzymania rolnika i jego rodziny,
- gospodarstwa powinny być zróżnicowane pod względem wielkości, udziału użytków zielonych w użytkach rolnych, jakości gleb oraz wyposażenia technicznego.

Podstawowym narzędziem badawczym był kwestionariusz wywiadu, w którym został umieszczony blok pytań dotyczących polityki rolnej i instytucji związanych z jej realizacją. Na pytania zawarte w kwestionariuszu wywiadu odpowiedzi udzielili kierownicy 150 gospodarstw rolnych. Badania przeprowadzono w 2008 roku. W zbiorowości 150 gospodarstw 12,6% miało powierzchnię od 10 do 15 ha UR, 10,6% od 15 do 20 ha i aż 76,8% gospodarstw – powyżej 20 ha. Należy zauważyć, że około 25% gospodarstw miało powierzchnię 50 ha UR i więcej. Średnia powierzchnia gospodarstw objętych badaniem wynosiła 43,97 ha, średnia zaś powierzchnia użytków rolnych – 43,38 ha.

W zrealizowanych badaniach 91% respondentów stanowili mężczyźni, 9% zaś kobiety. Jedynie 4,7% kierowników gospodarstw legitymowało się wykształceniem wyższym, 44,7% – wykształceniem średnim, 45,3% miało wy-

---

³ Przytoczone w tej publikacji dane zostały także wykorzystane na potrzeby artykułu: S. Sokołowska, P. Szwiec *Polityka rolna w Polsce w kontekście Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej w ocenie kierowników indywidualnych gospodarstw rolnych*, który ukazał się w pracy *Wieś i rolnictwo w procesie zmian. Problemy transformacji rolnictwa europejskiego* pod redakcją Stanisławy Sokołowskiej i Anny Bisagi. Ponadto będą zawarte w monografii *Endogenne i egzogenne warunki trwałego rozwoju towarowych gospodarstw rolnych regionu opolskiego* (w druku).

kształcenie zasadnicze zawodowe, a 5,3% – ukończoną szkołę podstawową, z kolei 64% respondentów wskazało, że ma wykształcenie o profilu rolniczym lub ukończony kurs rolniczy.

W badanej zbiorowości kierownicy w wieku do 30 lat stanowili 9%, od 31 do 40 lat – 22%, ponad połowa (56%) respondentów była w wieku od 41 do 50 lat, natomiast 13% kierowników gospodarstw miało powyżej 55 lat.

POLITYKA ROLNA W OPINII KIEROWNIKÓW GOSPODARSTW ROLNYCH OPOLSZCZYZNY

Wśród możliwych kierunków zmian WPR wskazuje się na zwiększenie stopnia nacjonalizacji polityki rolnej państw Wspólnoty. Zwolennikami prowadzenia krajowej polityki rolnej okazali się także rolnicy uczestniczący w badaniu, pod warunkiem jednak, że zostanie utrzymany, a nawet zwiększony poziom wsparcia finansowego uzyskiwanego z UE. Aż 97% respondentów wyraża opinię o konieczności realizowania krajowej polityki rolnej, natomiast tylko 3% kierowników gospodarstw nie dostrzega takiej potrzeby. Co więcej, około połowa rolników uznała, że cele i priorytety rozwoju polityki rolnej powinny być określone na szczeblu krajowym. Jedynie około 25% kierowników gospodarstw zgodziło się na lokalny i regionalny poziom planowania.

Kierownicy gospodarstw rolnych, dzieląc pogląd o potrzebie prowadzenia polityki rolnej na szczeblu krajowym, do jej najistotniejszych celów zaliczyli: zabezpieczenie swobodnego dostępu polskiej żywności do innych rynków, ułatwienie i zabezpieczenie sposobu kredytowania rolnictwa oraz ochronę polskiej ziemi przed wykupem przez cudzoziemców (tabela 1). Duże znaczenie przypisali także wspieraniu rozwoju różnych instytucji ułatwiających funkcjonowanie gospodarstw rolnych oraz rozwoju infrastruktury na obszarach wiejskich. Ponadto w opinii wielu respondentów krajowa polityka rolna powinna

TABELA 1. Opinia kierowników gospodarstw rolnych o kwestiach, jakich powinna dotyczyć krajowa polityka rolna, poza WPR

TABLE 1. Opinions of farmers about matters that should be an object of Polish agricultural policy

Rodzaj kwestii	Odpowiedzi [%]
Przenoszenie praw własności	17
Określenie i monitorowanie granicy górnych wielkości gospodarstw rolnych	27
Określenie i przestrzeganie warunków dzierżawy	17
Ochrona polskiej ziemi przed wykupem przez cudzoziemców	53
Określenie gospodarstw priorytetowych dla rozwoju polskiego rolnictwa	19
Sposoby kredytowania rolnictwa	55
Budowanie infrastruktury rynkowej (giełdy towarowe, domy składowe i in.)	35
Ochrona pozycji przetargowej rolników w kanałach dystrybucji	25
Infrastruktura na obszarach wiejskich	43
Zapewnienie swobodnego dostępu polskiej żywności do innych rynków	56
Korzystne dla rolników warunki ubezpieczeń społecznych	34
Współfinansowanie ubezpieczeń upraw i stada od zdarzeń losowych	39
Ustalenie odrębnego dla rolników systemu podatkowego	19

zabezpieczyć korzystne dla rolników warunki ubezpieczeń społecznych. Natomiast tylko niewielka część kierowników gospodarstw rolnych uznała, że wśród celów polityki rolnej powinny znaleźć się kwestie związane z: przeniesieniem praw własności, określaniem i przestrzeganiem warunków dzierżawy, ustalaniem odrębnego dla rolników systemu podatkowego (tabela 1).

Już we wcześniejszym fragmencie artykułu podkreślono wpływ, jaki na dobrobyt polskich rolników wywarło wstąpienie Polski do UE. Oddziaływanie to dokonuje się również za pośrednictwem wspólnej polityki rolnej. Jego przejawem jest m.in. znaczne ograniczenie autonomii w zakresie kształtowania krajowej polityki rolnej. Poproszono zatem respondentów, by wyrazili swoje opinie odnośnie do wpływu WPR na sytuację polskiej wsi i rolnictwa. Opinie te nie były zgodne. Badana społeczność znacznie różniła się co do postrzegania tej kwestii. Zdaniem 38% respondentów wspólna polityka rolna UE jest korzystna dla polskiej wsi i rolnictwa, choć wynegocjowane warunki dostępu polskiego rolnictwa do jej instrumentów są krzywdzące dla Polski (tabela 2). Zdaniem zaś 49% rolników wpływ WPR na obszary wiejskie jest niekorzystny.

TABELA 2. Opinia kierowników gospodarstw rolnych o tym, czy WPR jest korzystna dla polskiej wsi i rolnictwa

TABLE 2. Opinions of farmers about effects of CAP for Polish country and agriculture

Opinia	Odpowiedzi [%]
Bardzo korzystna	1
Korzystna, choć wynegocjowane warunki dostępu polskiego rolnictwa do instrumentów WPR są dla niego krzywdzące	38
Niekorzystna, ponieważ wynegocjowane warunki dostępu polskiego rolnictwa do instrumentów WPR są dla niego krzywdzące	49
Brak opinii	12

O ile prawie połowa rolników (49%) uznała, że wpływ polityki rolnej UE na sytuację polskiej wsi był niekorzystny (tabela 2), o tyle żaden z respondentów nie odpowiedział, że w wyniku implementacji jednego z jej instrumentów – dopłat bezpośrednich, pogorszyła się sytuacja dochodowa ich gospodarstw (tabela 3). Jedynie 15% kierowników gospodarstw rolnych było zdania, że uzyskane dopłaty bezpośrednio nie poprawiły ich sytuacji dochodowej. Należy pamiętać, że badania zrealizowano w 2008 roku, a zatem skutki dopłat mogły być jeszcze w ograniczonym stopniu odczuwane przez rolników. Podobna zgodność opinii respondentów ujawniła się w odpowiedzi na pytanie o pożądaną strukturę dopłat bezpośrednich (tabela 4). Aż 81% rolników uznało, że dopłaty bezpośrednie powinny obejmować dopłaty obszarowe i dopłaty do produkcji.

TABELA 3. Opinia kierowników gospodarstw rolnych o tym, w jakim stopniu dopłaty bezpośrednie poprawiły dochodowość ich gospodarstw

TABLE 3. Opinions of farmers about impact of farm subsidy on economic condition of their farms

Opinia	Odpowiedzi [%]
Bardzo znacznym	1
Znacznym	22
Nieznacznym	55
Nie poprawiły	15
Trudno powiedzieć	7

TABELA 4. Opinia kierowników gospodarstw rolnych o strukturze dopłat bezpośrednich

TABLE 4. Opinions of farmers about a structure of farm subsidy

Rodzaj dopłaty	Odpowiedzi [%]
Tylko dopłata obszarowa	11
Tylko dopłata do produkcji	8
Dopłata obszarowa i dopłata do produkcji	81

W perspektywie prowadzenia polityki rolnej w latach 2007–2013 duże znaczenie przypisano polityce strukturalnej. Jak istotne dla rolników są różne obszary tej polityki? Zdaniem respondentów jej najważniejszym zadaniem jest ułatwianie startu młodym rolnikom (tabela 5). Należy zwrócić uwagę na fakt, że w kolejnych edycjach badań nad produktywnością gospodarstw przeważająca część kierowników gospodarstw deklarowała, że chciałaby, aby ich dzieci przejęły po nich gospodarstwa. Na drugim miejscu w rankingu ważności instrumentów działania celu 1. PROW rolnicy postawili modernizację gospodarstw rolnych, na trzecim zaś renty strukturalne. Kolejne miejsce zajmuje wzrost wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej. Za istotną również rolnicy uznali możliwość korzystania z usług doradczych.

TABELA 5. Opinia kierowników gospodarstw rolnych o ważności instrumentów działania celu 1 PROW dla gospodarstwa rolnego

TABLE 5. Opinions of farmers about an importance of PROW one purpose for their farms

Rodzaj instrumentu	Ranking według wskazań
Ułatwienie startu młodym rolnikom	1
Modernizacja gospodarstw rolnych	2
Renty strukturalne	3
Wzrost wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej	4
Korzystanie z usług doradczych	5
Poprawa i rozwój infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa	6
Szkolenia zawodowe dla osób zatrudnionych w rolnictwie i leśnictwie	7
Uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności	8
Działania informacyjne i promocyjne	9
Grupy producentów rolnych	10

Ponieważ decydenci w Polsce dysponują pewną autonomią w zakresie ukierunkowania strumieni środków przyznanych na realizację polityki strukturalnej w rolnictwie, więc mogą odpowiedzieć na potrzeby sygnalizowane przez rolników. Mogą również uwzględnić je przy próbach kształtowania WPR na poziomie unijnym. Poproszono zatem kierowników gospodarstw rolnych, by ocenili aktywność polskiego rządu w obszarze współtworzenia zasad i instrumentów wspólnej polityki rolnej (tabela 6). Jedyne 8% respondentów uznaje ją za znaczną i wystarczającą, natomiast aż 47% rolników ocenia ją jako niewystarczającą. Co więcej, znaczna część kierowników gospodarstw rolnych postrzega działania decydentów w tym obszarze jako nieudolne. Nie przeszkadza im to jednak docenić pewne inicjatywy polskiego rządu, które korzystnie wpływają na rozwój ich gospodarstw. Należą do nich: wprowadzenie dopłat obszarowych, możliwość korzystania z programów pomocowych UE, powrót do obowiązkowego ubezpieczenia upraw i zwierząt, wprowadzenie rent strukturalnych, wprowadzenie akcyzy na paliwo oraz dotacji do materiału siewnego.

TABELA 6. Opinia kierowników gospodarstw rolnych o aktywności polskiego rządu w obszarze współtworzenia zasad i instrumentów WPR

TABLE 6. Opinions of farmers about an impact of Polish government on CAP

Ocena	Odpowiedzi [%]
Bardzo wysoka	0
Wysoka	1
Wystarczająca	7
Niewystarczająca	47
Nieudolna	41
Trudno powiedzieć	4

Oczywiście rolnicy są w stanie wskazać również wiele działań rządu, które po integracji Polski z UE wpłynęły negatywnie na efekty uzyskiwane w ich gospodarstwach. Szczególnie krytycznie nastawieni są do inicjatyw związanych z otwarciem Polski na rynki europejskie. Zdaniem respondentów przyczyniło się to do spadku cen rodzimych produktów rolnych, a także wzrostu cen środków produkcji. Nie są również zadowoleni ze zniesienia cen gwarantowanych. Podkreślają, że w niejednakowym stopniu wymaga się zachowania norm jakości od producentów polskich i zagranicznych, z większą tolerancją dla tych drugich. Kierownicy gospodarstw rolnych zwracali również uwagę na negatywne zmiany w otoczeniu rolnictwa. Likwidacja, również pod wpływem konkurencji, wielu nieodległych od gospodarstw przedsiębiorstw skupu płodów rolnych, punktów usługowych dla rolnictwa i napraw sprzętu rolniczego spowodowały wzrost kosztów obsługi gospodarstw.

Respondenci są przekonani, że państwo polskie może podjąć w ramach swojej polityki rolnej wiele działań korzystnych dla rozwoju wsi i rolnictwa. Zdecydowana większość z nich oczekuje wprowadzenia kontraktacji na produkcję płodów i zwierząt, a także wprowadzenia cen gwarantowanych. Artykułują również potrzebę podjęcia ze strony decydentów aktywności, mającej na celu ograniczenie importu produktów rolnych. Rolnicy postulują wyrów-

nanie dopłat do innych krajów UE, niektórzy piszą wręcz, że „nasi rolnicy powinni być traktowani na równi z rolnikami ze starej Unii”. Respondenci, przyzwyczajeni już do mitręgi biurokratycznej związanej z korzystaniem z PROW, dostrzegają potrzebę uproszczenia procedur. Zwracają również uwagę na konieczność prowadzenia przez państwo długofalowej i przejrzystej polityki wobec rolnictwa, która tworzyłaby warunki dla długookresowego planowania w gospodarstwie.

Niewątpliwie na ocenę działań decydentów politycznych, formułowaną przez rolników, wpływa sposób działania instytucji realizujących politykę rolą. W badaniach proszono zatem kierowników gospodarstw o wyrażenie opinii na temat funkcjonowania następujących instytucji otoczenia rolnictwa: doradztwa rolniczego, Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Agencji Rynku Rolnego, Agencji Nieruchomości Rolnych, Izby Rolniczej, banków spółdzielczych, obsługi weterynaryjnej oraz agencji ubezpieczeniowych (tabela 7). Respondenci szczególnie korzystnie postrzegali działania instytucji doradztwa rolniczego, banków spółdzielczych i obsługi weterynaryjnej. Względnie dobrze oceniali funkcjonowanie Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Natomiast krytyczną postawę przejawiali wobec Agencji Nieruchomości Rolnych.

TABELA 7. Opinia kierowników gospodarstw rolnych o pracy poszczególnych instytucji otoczenia rolnictwa
TABLE 7. Opinions of farmers about a work of some agricultural institutions

Nazwa instytucji	Ocena [%]				
	bardzo dobra	dobra	dostateczna	zła	brak odpowiedzi
Doradztwo rolnicze	23	43	21	11	2
Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR)	6	60	27	2	5
Agencja Rynku Rolnego (ARR)	2	31	39	9	19
Agencja Nieruchomości Rolnych (ANR)	0	15	31	19	35
Izby Rolnicze	3	24	40	13	20
Banki Spółdzielcze	40	51	8	1	0
Weterynarz	29	41	3	1	26
Agencji ubezpieczeniowi (PZU i in.)	15	53	23	0	9

Warto zaznaczyć, że kierownicy gospodarstw rolnych korzystniej oceniali instytucje, z którymi mają częstszy kontakt. Zgodnie z deklaracjami respondentów, częste kontakty utrzymują oni z bankami spółdzielczymi, instytucjami obsługi weterynaryjnej, ARiMR oraz z organizacjami doradztwa rolniczego (tabela 8).

TABELA 8. Opinia kierowników gospodarstw o częstotliwości kontaktów z poszczególnymi instytucjami otoczenia rolnictwa

TABLE 8. Opinions of farmers about an intensity of their interactions with some agricultural institutions

Nazwa instytucji	Częstotliwość kontaktów						
	stały kontakt	brak kontaktu	raz na kwartał	raz na pół roku	raz w roku	rzadziej niż raz w roku	brak odpowiedzi
Doradztwo rolnicze	47	5	20	7	8	9	4
Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR)	38	3	25	17	12	1	4
Agencja Rynku Rolnego (ARR)	9	9	9	18	18	27	10
Agencja Nieruchomości Rolnych (ANR)	5	19	8	8	12	23	25
Izby Rolnicze	12	16	13	7	11	28	13
Banki Spółdzielcze	83	1	2	3	2	3	6
Weterynarz	61	4	3	2	4	4	22
Agencji ubezpieczeniowi (PZU i in.)	31	1	14	14	25	7	8

Ostatnie pytanie dotyczyło postulatów, jakie respondenci kierują pod adresem wymienionych instytucji otoczenia rolnictwa. Nie powinno zaskakiwać, że są one głównie kierowane wobec źle ocenianych instytucji. Kierownicy gospodarstw przekonani są, że Izby Rolnicze powinny częściej organizować spotkania z rolnikami, a przede wszystkim bronić ich interesów. W obecnym kształcie działalności są one mało przydatne. Zła opinia o Agencji Nieruchomości Rolnych wynika z niezrozumienia działań i prowadzonej polityki przez tę organizację. Rolnicy chcą większej otwartości i klarowności działania tej instytucji.

WNIOSKI

Przeprowadzone badania ujawniły, że kierownicy gospodarstw rolnych Opolszczyzny odnoszą się do prowadzonej w Polsce polityki rolnej w zróżnicowany sposób. Niemniej dominuje wśród nich krytyczne nastawienie wobec inicjatyw podejmowanych przez decydentów politycznych – szczególnie ich aktywności, zmierzającej do kształtowania WPR UE. Kierownicy gospodarstw rolnych postrzegają ją jako niezbyt intensywną, a co gorsza – nieudolną. Wydaje się, że nieobce jest im również przeświadczenie o ograniczonych możliwościach oddziaływania decydentów politycznych w Polsce na politykę rolną prowadzoną na poziomie unijnym. Stąd prawdopodobnie zdecydowana większość rolników akceptuje opinię o potrzebie prowadzenia bardziej niezależnej krajowej polityki rolnej. Mimo dominującego krytycznego nastawienia wobec charakteru i skutków WPR, względnie korzystnie wypada ocena instytucji realizujących tę politykę w Polsce. Dotyczy to przede wszystkim instytucji doradztwa rolniczego, które poprzez gromadzenie i przekazywanie informacji ułatwiają rolnikom odnalezienie się w sytuacji i zrozumienie często złożonych zagadnień WPR.

Przeprowadzone badania ujawniają też, że kierownicy gospodarstw rolnych oczekują od decydentów politycznych podejmowania działań, które są sprzeczne z zarysowującymi się kierunkami zmian WPR. Uwaga ta dotyczy choćby potrzeby utrzymania dopłat do produkcji, co wydaje się mało prawdopodobne w świetle wyników prowadzonego przeglądu WPR. Ponadto respondenci prezentują postawę krytyczną wobec działań, które niewątpliwie przyczyniły się do poprawy sytuacji na polskiej wsi. W końcu sytuacja ekonomiczna ludności rolniczej znacznie się poprawiła po akcesji Polski do UE [Klank 2008, s. 41]. Rolnicy mają również problem z właściwym rozpoznaniem możliwości decydentów politycznych w zakresie kształtowania WPR. W konsekwencji przypisują im odpowiedzialność za zdarzenia, które w bardzo małym stopniu zależą od decydentów z Polski. Dotyczy to choćby otwarcia rynków na żywność. W tym wypadku swobodę ich działania ogranicza zasada jedności rynku. Warto także zwrócić uwagę na to, że na otwarciu szczególnie skorzystali polscy eksporterzy. Eksport rolno-spożywczy w latach 2004–2008 wzrastał bardzo szybko (o 144%). W 2008 roku osiągnął wartość 11,4 mld euro. Za zdecydowaną część odnotowanego wzrostu odpowiada eksport kierowany na rynki państw Unii Europejskiej, który w 2008 roku osiągnął wartość 9,2 mld euro [Rowiński 2009, s. 18].

Badania ujawniły zatem ambiwalentny stosunek rolników wobec działań podejmowanych w ramach WPR, sposobu implementacji jej instrumentów, choć już nie wobec odpowiedzialnych za to instytucji. Wśród respondentów domino wało nastawienie krytyczne względem decydentów mających reprezentować interesy polskiego rolnictwa. Są oni przede wszystkim oceniani przez pryzmat stopnia, w jakim podejmowana przez nich aktywność sprzyja poczuciu bezpieczeństwa rolników. Również te instrumenty, które zwiększają poczucie bezpieczeństwa ekonomicznego, są postrzegane jako najistotniejsze.

BIBLIOGRAFIA

- Adamowicz M., 2005: *Przesłanki rozwoju wielofunkcyjności rolnictwa i zmian we Wspólnej Polityce Rolnej*. „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej” 1: 17–33.
- Adamowicz M., 2008: *Ocena Wspólnej Polityki Rolnej i jej instrumentów*. W: *Wieś i rolnictwo w procesie zmian. Szanse rozwojowe rolnictwa w przestrzeni europejskiej*. Red. S. Sokółowska, A. Bisaga. Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole: 49–59.
- Fijałkowski G., 2005: *Transformacja wspólnej polityki rolnej. Zmiany priorytetów w zakresie polityki rynkowej i strukturalnej w rolnictwie*. „Studia i Prace. Kolegium Ekonomiczno-Społeczne” 7: 31–45.
- Grzelak M.M., 2007: *Barriers to Development of Polish Agriculture and Rural areas in Conditions of Integration with the European Union*. „Acta Universitatis Lodziensis, Folia Oeconomica” 212: 207–221.
- Klank L., 2008: *Ekonomiczne aspekty integracji wsi polskiej z UE*. W: *Polska wieś i rolnictwo w UE. Dylematy i kierunki przemian*. Red. M. Drygas, A. Rosner. IRWiR PAN, Warszawa.
- Piskorz W., 2004: *Implikacje wspólnej polityki rolnej dla polskiego rolnictwa*. W: *Unia Europejska*. T. II. Red. E. Kawecka-Wyrzykowska, E. Synowiec. Instytut Koniunktury i Cen Handlu Zagranicznego, Warszawa.
- Rowiński J., 2008: *Program rozwoju obszarów wiejskich na lata 2007–2013*. „Wspólnoty Europejskie” 3: 23–29.

- Rowiński J., 2009: *Polska gospodarka żywnościowa pięć lat po akcesji*. „Wspólnoty Europejskie” 5: 12–24.
- Smoliński P., 2007: *Możliwości reformowania Wspólnej Polityki Rolnej*. „Studia i Prace. Kolegium Ekonomiczno-Społeczne” 12: 143–161.
- Sokołowska S., Bisaga A., 2008: *Wokół sporów o ocenę Wspólnej Polityki Rolnej*. W: *Wież i rolnictwo w procesie zmian. Szanse rozwojowe rolnictwa w przestrzeni europejskiej*. Red. S. Sokołowska, A. Bisaga. Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole: 59–69.
- Świerkocki J., 2007: *Czy w interesie Polski leży wielostronna liberalizacja handlu produktami rolnymi?* „Acta Universitatis Lodzianis, Folia Oeconomica” 209: 361–371.

AGRICULTURAL POLICY IN THE OPINION OF FARMERS

Abstract. The article presents the opinions of farmers from the Opolskie province on the agricultural policy pursued in Poland after its accession to the European Union. The authors of the article also discuss some aspects of the Common Agricultural Policy, including the problem of the evolution of CAP, its future and its present character as well as its impact on the situation of Polish farmers.

Key words: Common Agricultural Policy, domestic agricultural policy, institutions